

ДОКУМЕНТОЗНАВСТВО Й ІНФОРМАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ У СИСТЕМІ СУЧАСНИХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Алла Соляник
м. Харків

ПРОБЛЕМИ АДАПТАЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ОСВІТНІХ СТАНДАРТІВ ПІДГОТОВКИ ІНФОРМАЦІЙНИХ ФАХІВЦІВ

Каталізатором реформ у вітчизняній освітній системі є запровадження в практику вищої школи компетентнісного підходу на виконання підписаної Україною Болонської декларації. Перехід від кваліфікаційної до компетентнісної моделі підготовки кадрів вищої кваліфікації зумовлений тим, що в сучасних умовах інноваційний розвиток суспільства здатні забезпечити лише ті фахівці, які оволоділи комплексом загальних та спеціальних (фахових) компетентностей – сукупністю взаємопов'язаних якостей особистості (знань, умінь, навичок, способів діяльності, вольових характеристик), що надають можливість ефективно діяти не лише в стандартних, але й в проблемних виробничих ситуаціях.

Правовою основою означеної модернізації розвитку вітчизняної системи підготовки кадрів є закон України «Про вищу освіту» (2014) [1]. У третьому розділі цього документа наголошується на необхідності розроблення галузевих стандартів вищої освіти, які мають визначати перелік компетентностей випускників певної освітньої спеціальності. В законі підкреслено, що стандарти вищої освіти за кожною спеціальністю розробляє центральний орган виконавчої влади у сфері освіти і науки та затверджує їх за погодженням з Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти. На виконання цього положення закону наказом МОН України № 1115 від 27.10.2015 р. було затверджено оновлене «Положення про Науково-методичну раду Міністерства освіти і науки України» [2], яка визначена як форма спільної участі держави, роботодавців, навчальних закладів, представників академічної науки у розробці методології та змісту освіти, формуванні стандартів освіти, впровадження сучасних педагогічних та інформаційних технологій.

Цей колегіальний підхід до розроблення стандартів освіти був реалізований у березні-квітні 2016 р., коли на засадах відкритого конкурсу з 16 претендентів, що подали заяви на участь у складі роботи підкомісії зі спеціальності 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа Науково-методичної комісії з культури і мистецтва, було обрано 7 осіб, які розробили проект стандарту галузевої освіти та подали його на розгляд призначених Науково-методичною радою трьох експертів від працедавців та членів професійних асоціацій.

У схвалених сектором вищої освіти Науково-методичної Ради МОН України «Методичних рекомендаціях щодо розроблення стандартів вищої освіти» [3, 4] підкреслювалось, що нові стандарти мають базуватися на компетентнісному підході і поділяти філософію визначення вимог до фахівця, закладену в основу Болонського процесу та в міжнародному Проекті Європейської Комісії «Гармонізація освітніх структур в Європі» (Tuning

Educational Structures in Europe, TUNING). Означені рекомендації спрямували розробників проекту стандарту до вивчення й запозичення кращого європейського досвіду щодо встановлення та підтримки академічних стандартів підготовки фахівців інформаційного профілю. Найавторитетнішим з цих документів є стандарти, що запроваджені під грифом «Кодекс якості вищої освіти Великої Британії». Так, стандарт з освітнього напрямку «Бібліотекознавство, інформація, знання, документація й архівній менеджмент» [5], прийнятій у березні 2015 р., спрямовує зміст та структуру європейської вищої освіти на розвиток у майбутніх інформаційних фахівців комплексу загальних та фахових компетентностей. При цьому загальні компетентності спрямовані на формування навичок безперервного професійного самовдосконалення, критичного мислення та аргументованої саморефлексії, управління особистісним розвитком та навчанням протягом усієї кар'єри, а фахові компетентності забезпечують набуття професійних навичок, пов'язаних з виявленням, створенням, організацією, поширенням та зберіганням інформації в будь-яких форматах.

Назва та зміст стандарту свідчать про те, що у провідних європейських країнах на єдиній когнітивній та організаційній платформах готують бакалаврів бібліотечного, інформаційного та архівного менеджменту, видавничої справи, магістрів бібліотечних, архівних та інформаційних досліджень. При цьому інформаційна професія визначається як сукупність напрямів підготовки «бібліотекаря», «архівіста», «документаліста», яких споріднює єдине функціональне поле діяльності – підтримка документокомунікаційних процесів розвитку суспільства.

Аналіз когнітивної складової європейського стандарту «Бібліотекознавство, інформація, знання, документація й архівній менеджмент» дозволив визначити, що серед основних професійних компетентностей, якими має володіти майбутній інформаційний фахівець, зазначені такі:

- критичне розуміння сутності інформації, знань, інфраструктури, що забезпечує управління інформаційними процесами;
- володіння методами вивчення та задоволення фактичних та потенційних інформаційних потреб користувачів;
- знання законодавчих та нормативних вимог щодо управління знаннями (інформаційна етика, авторське право, баланс між доступом до знань та інформаційною безпекою);
- володіння системами організації знань (індексування, ідентифікація, класифікація, каталогізація);
- уміння використовувати інструменти організації знань (тезауруси, класифікатори, таксономії, метадані, бібліометрію та вебометрію).

Особлива увага в практиці підготовки бакалавра інформаційного профілю приділяється формуванню у нього професійних компетентностей, пов'язаних з навичками володіння новітніми інформаційними технологіями. Серед них:

- здатність планувати, налагоджувати та підтримувати зв'язки з агрегаторами електронного контенту;
- уміння моделювати предметну галузь, розуміти принципи проектування та функціонування проблемно-орієнтованих БД, семантичного вебу, веб-сервісів та соціальних медіа;
- здатність оцінювати тенденції автоматизації інформаційних процесів та технологій, знати методи екстракції інформації з різних типів контенту;
- уміння використовувати системи прийняття рішень та інтелектуальний аналіз даних;
- здатність оцінювати наслідки поцифровування документів, проектувати, формувати та підтримувати цифрові архіви.

Цей комплекс знань, умінь та навичок вельми необхідний нині й вітчизняним бакалаврам інформаційного профілю, тому на їх формування мають бути спрямовані не лише галузеві стандарти освіти, але й навчальні плани й програми відповідних навчальних дисциплін українських вишів, які готують кадри зі спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа». Важливим є також запозичення вимог європейських освітніх стандартів щодо застосування методів викладання, навчання, оцінки знань та освітніх ресурсів. Серед них такі:

- навчання має відбуватися в реальних та віртуальних середовищах (змішано), а також дистанційно;
- невід'ємним освітнім модулем є навчальна та виробнича практика в бібліотеках та архівах, стажування, виконання реальних дослідницьких проектів;
- обов'язковим є залучення в процесі навчання особистісно-орієнтованих ресурсів: чатів, дискусійних груп, мультимедійних навчальних модулів, соціальних мереж, дошок оголошень, вікі, тематичних сайтів, професійних електронних ресурсів;
- спрямованість навчання не на запам'ятовування великих обсягів інформації, а на вироблення критичного мислення, вміння аналізувати та узагальнювати, оцінювати якість власної освіти, бути ефективними та самостійними в прийнятті обґрунтованих фахових рішень, планувати своє майбутнє для освітнього та кар'єрного росту .

На визначення змісту базових професійних компетентностей сучасного інформаційного фахівця суттєво впливають ключові тенденції розвитку глобального комунікаційного простору, зокрема: стрімка диверсифікація асортименту онлайн-інформаційних продуктів та послуг, що спричиняє розширення спектру спеціалізацій інформаційних фахівців; персоналізація користувацьких інтерфейсів та сервісів на основі технологій адаптивного контенту; електронна конвергенція документокомунікаційних структур суспільства (видавництв, бібліотек, архівів, інформаційних агенцій). Переконливим прикладом розширення спектру спеціалізацій інформаційних фахівців є відкриття протягом останнього десятиріччя в європейських університетах таких популярних напрямів підготовки, як «Архітектура інформації» (теорія візуальної комунікації та арт-дизайн, веб-дизайн

мережних ЗМІ); «Цифрові публікації та мережі» (інтернет-провайдинг, електронні видавництва та книжкові магазини, цифрові бібліотеки, архіви, репозитарії); «Контент-менеджмент та інженерія знань» (семантичний веб, адаптація мобільного контенту під різні категорії користувачів). Цей досвід профілізації підготовки кадрів інформаційного профілю варто запозичити й вітчизняним вишам.

Стратегічне прогнозування впливу на розвиток глобального інформаційного простору конвергентних технологій дозволило визначити розробникам вітчизняного стандарту освіти зі спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» такий перелік базових професійних компетентностей майбутніх бакалаврів:

- здатність забезпечувати відбір, аналіз, оцінку, систематизацію, моніторинг, організацію, зберігання, розповсюдження та надання в користування інформації у будь-яких форматах;
- здатність використовувати методи систематизації, пошуку, збереження, класифікації інформації для різних типів контенту та носіїв;
- здатність використовувати і вдосконалювати автоматизовані інформаційно-пошукові системи, організувати цифрові архіви, електронні бібліотеки, проблемно-тематичні бази та банки даних;
- здатність проектувати та створювати інформаційні системи, ресурси, продукти та послуги.

Сучасне покоління стандартів освіти не передбачає переліку нормативних навчальних дисциплін, що закладають зміст підготовки майбутніх фахівців. Перелік фундаментальних та професійно орієнтованих навчальних дисциплін формують вищі навчальні заклади, зважаючи на те, що 60% обсягу освітньої програми спеціальності має бути спрямовано на забезпечення загальних та спеціальних (фахових) компетентностей, визначених стандартом вищої освіти. В умовах адаптації вітчизняної системи вищої інформаційної освіти до кращих європейських зразків варто розробити модельний перелік фундаментальних та професійно орієнтованих дисциплін інваріантної частини освітніх програм зі спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», який допоможе зберегти спадкоємність фахової підготовки різних освітніх рівнів, забезпечити формування ґрунтовного професійного світогляду та системного переліку загальних фахових компетентностей у майбутніх бібліотекарів та документознавців.

Як варіант для подальшого колегіального обговорення переліку фундаментальних навчальних дисциплін підготовки бакалавра за спеціальністю 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» можна запропонувати наступний перелік: «Інформаційні технології», «Інформаційні системи та мережі», «Аналітико-синтетична обробка документів», «Загальне документознавство», «Соціальні комунікації», «Соціальна інформатика», «Інформаційний менеджмент», «Інформаційне право», «Інформаційна етика та екологія». До переліку інваріантної частини циклу професійних та практичних дисциплін варто віднести наступні: «Бібліотекознавство»; «Бібліографознавство»; «Архівознавство»; «Організація інформаційно-аналітичної діяльності»; «Інформаційний сервіс»; «Автоматизовані

інформаційно-пошукові системи»; «Цифрові архіви та електронні бібліотеки».

Щодо пропозицій стосовно формування модельного переліку навчальних дисциплін інваріантної частини освітньої програми підготовки магістра зі спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», серед фундаментальних варто запропонувати наступні: «Філософія інформації», «Комунікації в науці», «Організація та методика науково-дослідницької роботи», «Педагогіка вищої школи». До переліку навчальних дисциплін професійної та практичної підготовки доцільно віднести такі: «Теорія та методологія соціокультурного проектування»; «Методика викладання спецдисциплін»; «Інформаційна аналітика»; «Світові електронні ресурси»; «Контент-менеджмент та інженерія знань». Змістовне наповнення навчальних програм означених дисциплін має бути спрямовано на формування загальних та спеціальних компетентностей, що будуть визначені державними стандартами вищої освіти.

Джерела та література

1. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII [Електронний ресурс]. – Електрон. дані. – Режим доступу: <http://vnz.org.ua/zakonodavstvo/111-zakon-ukrayiny-pro-vyschu-osvitu>.

2. Про внесення змін до наказу Міністерства освіти і науки України від 11.09.2015 № 922 Про затвердження Положення про Науково-методичну раду Міністерства освіти і науки України: наказ МОН України від 27.10.2015 р. № 1115. – Електрон. дані. – Режим доступу: <http://old.mon.gov.ua/ru/about-ministry/normative/4584>.

3. Рашкевич Ю.М. Болонський процес та нова парадигма вищої освіти: монографія / Ю.М. Рашкевич. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2014. – 168 с.

4. Розроблення освітніх програм: Методичні рекомендації / авт.: В. М. Захарченко, В. І. Луговий, Ю. М. Рашкевич, Ж. В. Таланова / за ред. В. Г. Кременя. – К.: ДП «НВЦ «Пріоритети», 2014. – 120 с.

5. Subject Benchmark Statement UK Quality Code for Higher Education Part A: Setting and maintaining academic standards Librarianship, Information, Knowledge, Records and Archives Management March 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.qaa.ac.uk/en/Publications/Documents/SBS-librarianship-15.pdf>.

**Сергій Клепко
м. Полтава**

ДОКУМЕНТ У ЖИТТІ ЛЮДИНИ: ПЕРСПЕКТИВИ ПОНЯТТЯ ДЛЯ ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ

Значення документно-інформаційних комунікацій постійно зростає у житті людини, зокрема в освіті, достатньо згадати, що в публічній площині обговорення більшості її проблем зводиться до так званої «паперотворчості», тобто надміру документно-інформаційних комунікацій у системі освіти, який заважає педагогам здійсненню власне педагогічної діяльності. Нещодавно за спільною ініціативою руху EdCamp Ukraine і Міністерства освіти і науки в